

Wyprawa polska z 1552 roku jako próba odbudowy wpływów politycznych w Mołdawii

Patryk Kozieł

I Liceum Ogólnokształcące im. Henryka Sienkiewicza w Koluszkach

Temat stosunków polsko-mołdawskich w epoce nowożytnej jest niezwykle ciekawy choć stosunkowo mało znany w polskiej historiografii. Nie ma w literaturze całościowego opracowania tego zagadnienia. Dysponujemy jedynie pracami przyczynkarskimi badającymi wybrane aspekty relacji z Mołdawią w późnym średniowieczu¹ lub ewentualnie konfliktów polsko-mołdawskich we wczesnej nowożytności². Zainteresowaniem nielicznych historyków cieszyła się kwestia sporu o Pokucie czy wynikające z niego wojny polsko-mołdawskie, a szczególnie kampania obertyńska z 1531 roku.

Tymczasem Gospodarstwo Mołdawskie odgrywało istotną rolę w polskiej polityce zagranicznej w XV i I poł. XVI wieku. Kolejni królowie starali się utrzymywać wpływy polityczne w tym państwie. Początkowo przeważały względy gospodarcze związane z handlem czarnomorskim. Później na pierwszy plan wysunęła się potrzeba ścisłej dwustronnej współpracy związanej z zagrożeniem tatarskim. Od II połowy XV wieku rywalem Polski w Mołdawii stała się Turcja. Aktywna polityka hospodara Stefana Wielkiego³ wobec Wołoszczyzny ściągnęła na niego odwet sułtana zmuszając go jednocześnie do uznania zwierzchności tureckiej. Od tej pory uzależnienie Mołdawii od potężnego sąsiada sukcesywnie się pogłębiało.

1 A. Czołowski, *Początki Mołdawii i wyprawa Kazimierza Wielkiego r. 1359*, „Kwartalnik Historyczny”, R. 4, Lwów 1890, s. 258-285; A. Morgenbesser, *Przyczynek do dziejów Mołdawii od założenia państwa aż do wygaśnięcia dynastii Dragosza*, Lwów 1892; A. Borzemski, *Sprawa pokucka za Aleksandra*, „Przegląd Powszechny”, t. 24, Kraków 1889, s. 169-186, 361-380; A. Prochaska, *Sprawy wołoskie w wieku XV*, „Przewodnik Naukowy i Literacki”, Lwów 1888, s. 787-796, 901-912, 1006-1016, 1057-1073; A. Czołowski, *Sprawy wołoskie w Polsce do 1412 roku*, „Kwartalnik Historyczny”, R. 5, Lwów 1891, s. 569-598; A. Lewicki, *Król Jan Olbracht o klęsce bukowińskiej r. 1497*, „Kwartalnik Historyczny”, R. 7, Lwów 1893, s. 1-15; I. Czamańska, *Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*, Poznań 1996.

2 Z. Spieralski, *Kampania obertyńska 1531 roku*, Warszawa 1962; M. Plewczyński, *Obertyn 1531*, Warszawa 1994.

3 Stefan III Wielki (Święty) - hospodar mołdawski w latach 1457-1504.

Próbie odbudowania niezależności państwa poprzez współpracę z Polską podjął Bogdan III Ślepy¹, a po nim regent Łukasz Arbore² rządzący w imieniu Stefana IV Młodego³. Jednak zwycięstwo Sulejmana Wspaniałego pod Mohaczem w 1526 roku i ekspansja turecka na północ od Dunaju zdecydowanie pogorszyły położenie Mołdawii. Następca Stefana, Piotr IV Raresz, snuł ambitne choć nierealne plany poszerzenia swojego władztwa na tereny Siedmiogrodu. Po fiasku tych zamierzeń odnowił wygaszony, pokojem z 1510 roku, spór z Polską o Pokucie. Zmusiło to króla Zygmunta Starego do podjęcia współpracy z Turcją w celu poskromienia wojowniczego hospodara. W efekcie doprowadziło to do niemal ośmioletniej wojny polsko-mołdawskiej, dalszego uzależnienia Mołdawii od Turcji i osłabienia polskich wpływów w tym regionie.

Sytuacja nie uległa znaczącym zmianom po śmierci Zygmunta Starego gdyż nowy król w pierwszej kolejności zajął się walką o uznanie swojego małżeństwa. Pojawiały się jednak kolejne okazje do wzmocnienia dwustronnych relacji. Jedną z nich były wydarzenia roku 1552 gdy opozycja bojarska zwróciła się do Zygmunta Augusta z prośbą o pomoc w obaleniu dotychczasowego hospodara. Strona polska zorganizowała wówczas wyprawę do Mołdawii, która jest zasadniczym tematem niniejszej pracy. Zostanie w niej przedstawiona szeroko pojęta geneza, przebieg i skutki wspomnianej wyprawy.

Po śmierci Zygmunta Starego w 1548 roku i objęciu samodzielnych rządów przez Zygmunta Augusta sprawy mołdawskie zostały odsunięte na dalszy plan. Nowy monarcha zajął się bowiem w pierwszej kolejności walką o uznanie swojego małżeństwa z Barbarą Radziwiłłówną. Musiał w tej kwestii stoczyć batalię z posłami ziemskimi i częścią senatorów na sejmie jesienią 1548 roku⁴. Kontakty z hospodarem nie wymagały wówczas szczególnej uwagi gdyż relacje były ustabilizowane przez przymierze zawarte jeszcze w 1547 roku⁵.

1 Bogdan III Ślepy- hospodar mołdawski w latach 1504-1517.

2 Łukasz Arbore- zm. 1523 r., portar suczawski od 1486 roku, hetman mołdawski, dyplomata. Regent w imieniu Stefana IV Młodego. Skazany na śmierć przez hospodara w 1523 r.; N. Stoicescu, *Dicționar al mărilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București 1971, s. 261.

3 Stefan IV Młody- hospodar mołdawski w latach 1517-1527.

4 S. Cynarski, *Zygmunt August*, Warszawa 1998, s. 54-56.

5 I. Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea*, București 1979, nr 70, s. 142-145; Regest: A. Jabłonowski, *Sprawy wołoskie za Jagiellonów. Akta i listy*, Warszawa 1878, s. 16.

Punktem zapalnym we wzajemnych stosunkach mogli być przebywający w Polsce bojarzy, którzy uciekali przed surowymi rządami Eliasza II¹. To właśnie oni zorganizowali w 1549 roku nieudaną wyprawę mającą na celu zmianę hospodara. Takie działania mogły doprowadzić do zerwania przymierza i sprowokowania Turcji lecz król zajęty negocjacjami z Habsburgami nie podejmował bardziej stanowczych kroków². Innym, znacznie istotniejszym, problemem był najazd tatarski na Wołyń oraz wyprawa starosty barskiego Bernarda Pretwicza³ w okolice Oczakowa. Trudno jednoznacznie określić czy działania Pretwicza zbiegły się z napadem Tatarów czy była to, jak sam to przedstawiał, próba zmuszenia przeciwnika do wycofania się z ziem polskich⁴. Oczywistym było natomiast, że naruszenie granicy tureckiej spotka się z określonymi konsekwencjami.

Za formę odwetu można uznać atak wojsk mołdawskich na Bar w lutym 1550 roku i próbę porwania Bernarda Pretwicza. Obrońcy zamku zdołali odeprzeć wroga, a starosta z małym oddziałem ścigał Mołdawian aż do granicy⁵. Należy rozważyć dwa powody nagłego ataku mołdawskiego. Sam Pretwicz upatrywał ich w chęci zemsty Eliasza II na stronie polskiej za przyjmowanie zbiegłych chłopów⁶. Natomiast biograf starosty barskiego, Andrzej Tomczak uważa, że głównym celem było jego porwanie i wysłanie sułtanowi jako głównego winowajcy zająć granicznych⁷. Teza Tomczaka staje się wysoce prawdopodobna gdy dokona się analizy listu hospodara do Sulejmana Wspaniałego z 1550 roku. Eliaż pisze w nim, że starał się wyjaśnić sprawę ataku na pogranicze tureckie i z ustaleń jego posła wynika, że król Zygmunt August nie miał o tym wiedzy. Wskazuje natomiast samowolę

1 Eliaż II- hospodar mołdawski w latach 1546-1551.

2 D. Milewski, *Mołdawia w orbicie wpływów polskich (1552-1572)*, [w:] Spotkania polsko-mołdawskie. Księga poświęcona pamięci Profesora Janusza Solaka, pod red. M. Kosienkowskiego, Lublin 2013, s. 44; J. Demel, *Historia Rumunii*, Warszawa 1986, s. 155; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 57-58.

3 Bernard Pretwicz h. Wczele- ur. ok. 1500 r. zm. ok. 1563 r., starosta barski od 1540 r., trembowelski od 1552 r, rotmistrz obrony potocznej, uczestnik walk z Tatarami i wybitny dowódca. Zaufany współpracownik królowej Bony; A. Tomczak, *Pretwicz Bernard*, PSB, t. XXVIII, Kraków 1984-1985, s. 433-435.

4 M. Bielski, *Kronika polska*, wyd. K. J. Turowski, t. II, Sanok 1856, s. 1100-1101; K. Pułaski, *Szkice i poszukiwania historyczne*, t. III, Kraków 1906, s. 26-27.

5 M. Plewczyński, *Wojny i wojskowość polska XVI wieku*, t. II, Zabrze 2012, s. 115; Z. Spieralski, *Awantury mołdawskie*, Warszawa 1967, s. 112.

6 K. Pułaski, *op. cit.*, t. III, s. 27.

7 A. Tomczak, *Pretwicz Bernard*, s. 433-435.

Pretwicza jako główny powód kłopotów¹. W tym kontekście porwanie i dostarczenie sułtanowi starosty barskiego było zdecydowanie w interesie mołdawskiego władcy. Należy podkreślić, że prowokacyjne kroki wobec Turcji podejmowali także hetmani, Jan Tarnowski² i Mikołaj Sieniawski³, działający na korzyść Habsburgów⁴. Konflikt zbrojny nie leżał jednak ani w interesie Zygmunta Augusta ani Sulejmana. Dlatego w sierpniu 1550 roku na rozkaz sułtana przybył do Krakowa poseł mołdawski z przeprosinami za atak na Bar⁵. Był to dowód na głębokie uzależnienie Mołdawii od Turcji i marginalizację tego państwa na arenie międzynarodowej. W listopadzie dotarł kolejny wysłannik Eliasza, Mikołaj Burla, który najprawdopodobniej miał wyjaśnić zaistniałą sytuację i uregulować stosunki z królem⁶.

Pomimo nieporozumień wystosowano do hospodara zaproszenie na koronację Barbary Radziwiłłówny, która miała miejsce 7 grudnia 1550 roku⁷. Z zachowanych rachunków wynika, że na uroczystość zjechały dwa poselstwa mołdawskie. Na czele pierwszego i większego, które bawiło w Krakowie od 16 listopada do 15 grudnia, stał perkułab⁸ niemiecki Piotr Cîrcă. Liczyło ono 48 osób i 74 konie. Na czele drugiego, sześćoosobowego, poselstwa, które przybyło w początkach grudnia stał bliżej nieznany duchowny z Chocimia-

1 I. Corfus, *op. cit.*, nr 72, s. 148-149.

2 Jan Tarnowski h. Leliwa- ur. 1488 r. zm. 1563 r., kasztelan wojnicki od 1522 r., wojewoda ruski od 1527 r., krakowski od 1535 r., kasztelan krakowski od 1536 r., hetman wielki koronny od 1527 do 1559 r. (z przerwami), wybitny dowódca, uczestnik walk z Tatarami, Moskwą, Krzyżakami, Turkami. Zaufany współpracownik Zygmunta Starego; W. Dworzaczek, *Hetman Jan Tarnowski. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego*, Warszawa 1985, s. 11-17.

3 Mikołaj Sieniawski h. Leliwa- ur. ok. 1489 r. zm. 1569 r., wojewoda bełski od 1542 r., ruski od 1553 r., hetman polny koronny od 1539 r., hetman wielki koronny od 1563 r., uczestnik walk z Tatarami i Mołdawianami. Jako hetman próbował prowadzić samodzielną politykę wobec Hospodarstwa Mołdawskiego; M. Plewczyński, *Sieniawski Mikołaj*, PSB, t. XXXVII, Kraków 1996-1997, s. 123-130.

4 Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 113.

5 I. Corfus, *op. cit.*, nr 73, przypis nr 1, s. 150.

6 *Ibidem*, nr 73, s. 150.

7 M. Bielski, *op. cit.*, t. II, s. 1104; Ł. Górnicki, *Dzieje w koronie polskiej*, wyd. K. J. Turowski, Sanok 1855, s. 30; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 58.

8 perkułabstwo- jednostka podziału terytorialnego w Hospodarstwie Mołdawskim z perkułabem na czele. Urząd perkułaba był odpowiednikiem polskiego starosty; M. Costin, *Latopis ziemi mołdawskiej i inne utwory historyczne*, tłum. I. Czamańska, Poznań 1998, s. 99, 302.

Avram¹. Król zapraszając licznych gości chciał uświetnić to ważne dla niego wydarzenie ale jednocześnie zacieśniał w ten sposób relacje z hospodarem.

Szczęście Zygmunta Augusta nie trwało jednak długo ponieważ już w maju 1551 roku królowa Barbara zmarła². Wydarzenie to sprawiło, że poselstwo mołdawskie, przybyłe do Krakowa w kwietniu musiało długo czekać na audiencję i odpowiedź króla. Posłowie otrzymali je 11 maja wraz z wyjaśnieniami. Strona polska zarzucała Eliaszowi ciągłe napady graniczne i łamanie zawartego przymierza. Domagano się aby hospodar dotrzymał obietnic i nagrodził słuszne roszczenia polskie. Zygmunt August stwierdził także, że jeśli ktoś zbiegnie z Mołdawii ratując swoje życie to postąpi jak chrześcijański władca i przyjmie go w swoim kraju. W ten sposób nawiązywano do wieści o okrutnych rządach Eliasza II³.

Silna opozycja bojarska, ciągłe spiski i opór wewnętrzny sprawiły, że hospodar zdecydował się na bardzo niecodzienny krok. W maju 1551 roku porzucił tron mołdawski i udał się do Konstantynopola gdzie przeszedł na islam wstępując na służbę sułtana. Sulejman ofiarował mu w zamian sandżak białogrodzki⁴. Marek Plewczyński całkowicie błędnie sugeruje w swojej pracy, że Eliasz II został zamordowany na rozkaz sułtana, który osadził na tronie jego brata⁵. Sytuacja była bowiem zdecydowanie bardziej złożona. Na 15 maja datowany jest list króla do senatorów z informacją o wydarzeniach jakie zaszły w Mołdawii. Do Zygmunta Augusta zgłosiła się część bojarów oddając się pod jego opiekę oraz obiecując, że przyjmą na hospodara wskazanego przez monarchę kandydata. Senatorom przedstawiono dwa rozwiązania: odrzucenie próśb bojarów i całkowite oddanie Mołdawii w ręce tureckie lub podjęcie działań co może pociągnąć za sobą konflikt z sułtanem⁶.

1 I. Corfus, *op. cit.*, nr 74-75, s. 150.

2 M. Bielski, *op. cit.*, t. II, s. 1106; Ł. Górnicki, *op. cit.*, s. 31.

3 I. Corfus, *op. cit.*, nr 76, s. 151-153; D. Milewski, *op. cit.*, s. 44.

4 G. Ureche, *Letopiseșul țării Moldovei, de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor carea scrie de la Dragoș vodă până la Aron vodă*, [online], [dostęp: 15.04.2014], [dostępny w Internecie: http://ro.wikisource.org/wiki/Letopise%C8%9Bul_%C8%9B%C4%83r%C3%A2i_Moldovei_de_c%C3%A2nd_s-au_desc%C4%83lecat_%C8%9B%C4%83r%C3%A2i_Moldovei](http://ro.wikisource.org/wiki/Letopise%C8%9Bul_%C8%9B%C4%83r%C3%A2i_Moldovei_de_c%C3%A2nd_s-au_desc%C4%83lecat_%C8%9B%C4%83r%C3%A2i_Moldovei) (dalej: G. Ureche, *op.cit.*, [online]), pkt. 138; S. Orzechowski, *Kroniki polskie*, wyd. K. J. Turowski, Sanok 1856, s. 88-90; M. Bielski, *op. cit.*, t. II, s. 1107; Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 113; C. Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova a. 1324 - 1881*, Vol. I, București 2001, s. 588-598.

5 M. Plewczyński, *Wojny i wojskowość...* t. II, s. 116.

6 I. Corfus, *op. cit.*, nr 77, s. 153-154.

Dynamika zmian była bardzo duża i brat dotychczasowego hospodara, Stefan¹, nie zamierzał czekać na reakcję Polaków. Bezpośrednio po wyjeździe Eliasza przejął władzę i rozpoczął przygotowania do starcia z potencjalnymi pretendentami². Jednym z nich okazał się Iwonia- kandydat opozycji bojarskiej przebywającej w Polsce. Iwonia, a właściwie Jan³, był nieślubnym synem hospodara Stefana IV Młodego, który panował później w Mołdawii jako Jan III Srogi⁴. Delegacja bojarów wysłana do króla została przez niego odesłana do hetmana polnego Mikołaja Sieniawskiego oraz wojewody podolskiego Jana Mieleckiego. Zygmunt August nie chciał prowokować sułtana jawnymi rozmowami w sprawie interwencji w Mołdawii⁵. Decyzja monarchy okazała się zbyt pochopna gdyż wspomniani możnowładcy bez konsultacji z dworem postanowili udzielić militarnego wsparcia Iwonii, który w lipcu zorganizował wyprawę po tron swoich przodków. Działali prawdopodobnie w nadziei na sprowokowanie konfliktu z sułtanem co byłoby korzystne dla Habsburgów. Iwonia bezpośrednio po przekroczeniu Dniestru natknął się jednak na zorganizowane wojska Stefana VI i poniósł porażkę⁶.

Rozwścieczony, próbą interwencji, hospodar zgromadził nad granicą z Polską znaczne siły. Król informował o tym senatorów w liście z 11 sierpnia 1551 roku. Tłumaczył w nim przebieg wydarzeń z ostatniego okresu oraz odcinał się od wyprawy zorganizowanej przez Iwonię i Sieniawskiego twierdząc, że odbyła się wbrew jego woli. Efektem polskich działań w 1551 roku było więc zrażenie nowego hospodara i zagrożenie najazdem. Szansa na odbudowę wpływów w Mołdawii nie została należycie wykorzystana. Zygmunt August i najwyżsi urzędnicy stanęli teraz przed wyzwaniem uregulowania wzajemnych relacji i przywrócenia ich na dotychczasowe pokojowe tory aby uniknąć antypolskiej współpracy Stefana VI z Turcją lub Tatarami.

Eliasz po objęciu zarządu tureckiej prowincji nadal sprawiał Polsce kłopoty. Jesienią 1551 roku wraz z oddziałami tatarskimi zaatakował i spalił Braclaw⁷. Stefan VI pomimo sukcesu jakim było odparcie wyprawy nie czuł się zbyt bezpiecznie. Obawiał się, że Zygmunt August będzie nadal wspierał

1 Stefan VI Raresz- hospodar mołdawski w latach 1551-1552.

2 G. Ureche, *op. cit.*, pkt. 139, [online]; S. Orzechowski, *op. cit.*, s. 89; C. Rezachevici, *op. cit.*, s. 599-611.

3 Jan III Srogi- hospodar mołdawski w latach 1572–1574.

4 Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 114; C. Rezachevici, *op. cit.*, s. 700- 707.

5 D. Milewski, *op. cit.*, s. 45.

6 M. Plewczyński, *Wojny i wojskowość...* t. II, s. 116; Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 114.

7 M. Bielski, *op. cit.*, t. II, s. 1107; Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 114.

kolejnych pretendentów. Protekcja ze strony Turcji była wątpliwym zabezpieczeniem gdyż zależała od zmiennej łaski sułtańskiej.

Dlatego hospodar postanowił porozumieć się z polskim władcą i wysłał do Wilna, gdzie przebywał wówczas Zygmunt August, poselstwo na czele którego stanęli: hetman Jan Sturza i perkułab niemiecki Piotr Cîrcă. Posłowie mieli wynegocjować nowe przymierze i zagwarantować Stefanowi schronienie w Polsce na wypadek inwazji tureckiej na Mołdawię¹. Zygmunt August przyjął tłumaczenie posłów dotyczące opóźnienia poselstwa. Zapewniał, że w przyszłości wysłannicy hospodara nie muszą prosić o giejty i obiecywał ich łaskawe przyjęcie. Podzielał zdanie Stefana o potrzebie przywrócenia dobrosąsiedzkich relacji oraz zgadzał się na zawarcie nowego przymierza polsko-mołdawskiego. Posłowie pytali także króla o wsparcie udzielone Iwonii i jego wyprawę do Mołdawii. Pisarz królewski odpowiedział w imieniu monarchy, że gdy Eliaż porzucił panowanie to Iwonia z towarzyszami sam wyruszył po tron. Gdy dotarły wieści o objęciu władzy przez Stefana, Zygmunt August nakazał zachowanie spokoju na południu. Mołdawianie wnosili także o zwołanie zjazdów granicznych dla oszacowania szkód oraz poruszali kwestię swobody dla kupców. W tej sprawie król prosił hospodara o sprawiedliwe traktowanie kupców polskich².

Na podstawie omówionych wyżej postulatów mołdawskich i odpowiedzi królewskich ułożono tekst przymierza. 15 grudnia 1551 roku został on odczytany, w języku łacińskim i ruskim, przez ówczesnego biskupa łuckiego Waleriana Protasewicza³ oraz zaprzysiężony przez Zygmunta Augusta i panów litewskich. Król zobowiązał się do nieudzielania pomocy wrogom Stefana, ostrzegania hospodara przed zagrożeniem turecko-tatarskim jak również nieprzyjmowania zbiegłych chłopów i bojarów mołdawskich. Wszelkie spory i napady graniczne miały być rozstrzygane przez specjalne komisje. Zapewniono wolność handlu, a Stefan VI otrzymał obietnice otrzymania schronienia w Polsce na wypadek utraty tronu. Po zawarciu przymierza posłowie mołdawscy

1 A. Jabłonowski, *op. cit.*, s. CXXXII.

2 *Ibidem*, s. 140-145.

3 Walerian Protasewicz h. Drzewica- ur. ok. 1505 r. zm. 1579 r., biskup łucki od 1547 r., biskup wileński od 1556 r., współpracownik królowej Bony, pisarz wielki litewski i sekretarz Zygmunta Augusta, założyciel kolegium jezuickiego w Wilnie; H. Lulewicz, *Protasewicz Walerian*, PSB, t. XXVIII, Kraków 1984-1985, s. 517-521.

za zgodą króla udali się w podróż do Moskwy¹. Uregulowanie stosunków z hospodarem było ważne wobec problemów wewnętrznych jakie stawały przed Zygmuntem Augustem oraz wobec potrzeby odnowienia pokoju z Turcją, który wygasł wraz ze śmiercią Zygmunta Starego jako jego sygnatariusza.

Ustalenia poczynione w Wilnie nie doprowadziły oczywiście do ograniczenia swobody działania opozycji bojarskiej w Polsce, która miała wsparcie części możnowładców kresowych z hetmanem Sieniawskim na czele. W listopadzie 1551 roku podczas popisu obrony potocznej w Trembowli wyszczególniono liczącą ponad 200 koni chorągiew mołdawską dowodzoną przez Iwonię. Co ciekawe służyło w niej wielu ważnych bojarów tj. logofet Jan Mohyła, hetman Negriło, postelnik Liczul. Zdzisław Spieralski, w świetle tych informacji, słusznie zauważa, że Stefana VI opuścili najwyżsi urzędnicy i członkowie rady hospodarskiej². Opozycjoniści, wobec fiaska wyprawy Iwonii, zmienili taktykę i kandydatem do tronu mołdawskiego ogłosili stolnika Piotra, który w Polsce znany był także jako Piotr- Aleksander. To właśnie jego król Zygmunt Stary polecał sułtanowi w 1535 roku. Nowy pretendent był nieślubnym synem Bogdana III Ślepego i Anastazji, która pochodziła z miejscowości Lăpușna- stąd jego późniejszy przydomek Lăpușneanu. Będąc potomkiem rodu hospodarskiego oraz dojrzałym mężczyzną wydawał się lepszym kandydatem niż młody Iwonia³. Bojarom potrzebny był odpowiedni moment aby obalić Stefana VI gdyż powodów do tego hospodar dostarczał dużo.

Panowanie tego władcy przeszło do historii jako jedno z najokrutniejszych w dziejach Mołdawii. Stanisław Orzechowski tak pisał o nim w swojej kronice: „,Pomiędzy którymi Szczepan, owego Piotra syn, (...) był osobliwszym mordercą; który po bracie otrzymawszy rządy, wnet się na wszelki rodzaj okrucieństwa rozpaszał (...) pomiędzy ukarania sposobami śmierć za największą poczytował karę”⁴. Z dalszych opisów wyłaniają się okrutne tortury zadawane pojmanym bojarom, łamanie przysiąg czy próba uwięzienia polskiego posła. Natomiast latopis mołdawski zwraca szczególnie uwagę na rozpustę i zepsucie jakim ulegał hospodar. Trzecią kwestią, która mogła mieć wpływ na plany obalenia Stefana VI był jego zamiar przejścia na islam i przekształcenia

1 A. Jabłonowski, *op. cit.*, s. 146-149, CXXXIII- CXXXV.

2 Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 115.

3 C. Rezachevici, *op. cit.*, s. 615; D. Milewski, *op. cit.*, s. 46; Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 115.

4 S. Orzechowski, *op. cit.*, s. 128.

Mołdawii w prowincję turecką¹. Prześladowaniami dotknięci zostali nie tylko bojarzy ale także kupcy i chłopci. Szczególnie okrutnie Stefan obchodził się z Ormianami i Żydami. Nakazano im przyjęcie chrztu w obrządku prawosławnym, zakazano używania ojczystych języków, a duchownych ormiańskich więziono i okaleczano². Ze źródeł wyłania się zatem obraz psychopatycznego mordercy którym, biorąc pod uwagę różnorodność świadectw, Stefan mógł rzeczywiście być. Nie mogą zatem dziwić plany jego obalenia przygotowywane przez bojarów ukrywających się w Polsce.

W lutym 1552 roku powracający z Moskwy posłowie mołdawscy zatrzymali się w Piotrkowie gdzie na sejmie otrzymali od króla i panów polskich potwierdzenie przymierza zawartego wcześniej w Wilnie³. W tym samym roku Stefan VI czynnie wspierał sułtana Sulejmana podejmując walki z wojskami Habsburgów w Siedmiogrodzie. Spowodowało to naturalną reakcję Ferdynanda Habsburga, który postanowił porozumieć się z opozycją bojarą. Jego wysłannik spotkał się z Piotrem-Aleksandrem w Siedmiogrodzie obiecując pomoc. Nawiązując współpracę z Ferdynandem pretendent do tronu hospodarskiego jeszcze bardziej zjednał sobie przychyłność hetmanów Sieniawskiego i Tarnowskiego tradycyjnie działających w interesie Habsburgów. Interwencja w Mołdawii mogła doprowadzić bowiem do wojny z Turcją⁴. Nie zamierzał jej jednak prowokować Zygmunt August czego wyrazem było przeniesienie Bernarda Pretwicza ze starostwa barskiego na trembowelskie. Decyzja ta miała uspokoić sułtana Sulejmana, który często wnosił skargi na zajścia graniczne⁵.

Omówione wyżej okrucieństwo Stefana VI powodowało ciągle napięcie w Mołdawii. Opozycja po nawiązaniu współpracy z Habsburgami postanowiła przystąpić do działania. Pod koniec sierpnia 1552 roku do Mikołaja Sieniawskiego przybyła delegacja informując o przygotowywanym spisku przeciwko Stefanowi i prosząc o pomoc w osadzeniu na tronie hospodarskim

1 G. Ureche, *op. cit.*, pkt. 139, [online]; M. Bielski, *op. cit.*, t. II, s. 1112; S. Orzechowski, *op. cit.*,

s. 128-130; A. Jabłonowski, *op. cit.*, s. CXXXV.

2 Z. Obertyński, *Legenda jazłowiecka*, „Studia źródłoznawcze”, R. VIII, Warszawa 1963, s. 34-35.

3 I. Corfus, *op. cit.*, nr 80, s. 156-158.

4 A. Dziubiński, *Stosunki dyplomatyczne polsko-tureckie w latach 1500-1572 w kontekście międzynarodowym*, Wrocław 2005, s. 186; Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 115-116.

5 K. Pułaski, *op. cit.*, t. III, s. 28; M. Plewczyński, *Wojny i wojskowość...* t. II, s. 98; A. Tomczak, *Pretwicz Bernard*, s. 433-435.

Piotra-Aleksandra. Hetman bez konsultacji z królem zwołał naradę w Jarmolińcach na której wraz z biskupem kamienieckim Leonardem Słończewskim¹ i starostą kamienieckim Mateuszem Włodkiem² rozważał możliwości podjęcia działań. Ostatecznie zdecydowano się przyjąć propozycję Mołdawian i udzielić pomocy. Brak konsultacji z Zygmuntem Augustem Stanisław Orzechowski, w swojej kronice, tłumaczył zbyt dużą odległością bowiem król przebywał wówczas w Prusach³. Była to tylko wymówka ponieważ hetman wiedział, że król nie zezwoli na wrocie wobec sułtana kroki.

Tymczasem spiskowcy w Mołdawii obawiając się o swoje życie chcieli jak najszybciej zgładzić Stefana VI. Okazja nadarzyła się gdy hospodar bez większych sił obozował nad Prutem. W nocy 1 września 1552 roku bojarzy zaatakowali namiot i zamordowali Stefana odcinając mu głowę a resztę ciała grzebiąc bez żadnego nabożeństwa. Matka zabitego hospodara i wdowa po Piotrze Rareszu, Helena Branković, nie zamierzała oddawać inicjatywy spiskującym bojarom lecz chciała pomścić śmierć syna. Postanowiła wydać swoją córkę za Jana Joldea⁴ i osadzić go na tronie. Joldea zdołał jednak zdobyć władzę zaledwie na kilka dni między 4 a 12 września 1552 roku⁵. Dyskusyjna pozostaje kwestia, która z córek Piotra Raresza i Heleny Branković miała zostać wydana za Jana Joldea. Zdzisław Spieralski twierdzi, że we wrześniu 1552 roku jego żoną była już Maria Rareszówna⁶. Natomiast Grigore Ureche przekazuje, że dopiero planowano wydać za niego młodszą z sióstr, Roksandę⁷.

Na wieść o zajściach w Mołdawii hetman Sieniawski przystąpił do działania wysyłając za Dniestr pierwszy oddział jazdy. 5 września w Bakocie, wybrany na hospodara przez część bojarów, Aleksander Lăpușneanu złożył na

1 Leonard Słończewski- zm. 1562 r., biskup kamieniecki od 1546 r., kaznodzieja królewski, zaufany króla Zygmunta Augusta, odbudował wiele świątyń po napadach tatarskich; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992, s. 191.

2 Mateusz Włodek h. Prawdzic- zm. ok. 1570 r., starosta kamieniecki od 1543 r., obrońca kresów, uczestnik walk z Mołdawią i bitwy pod Obertynem. W 1552 roku odebrał hołd hospodara Aleksandra IV; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. IX, Lipsk 1842, s. 374.

3 S. Orzechowski, *op. cit.*, s. 130-131, 134-135; M. Plewczyński, *Wojny i wojskowość...* t. II, s. 118;

Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 116.

4 Jan Joldea- hospodar Mołdawii w roku 1552.

5 G. Ureche, *op. cit.*, pkt. 141-142, [online]; S. Orzechowski, *op. cit.*, s. 131-133;

C. Rezachevici, *op. cit.*, s. 612-615; I. Czamańska, *Wiśniowieccy. Monografia rodu*, Poznań 2007, s. 67, 72.

6 Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 116.

7 G. Ureche, *op. cit.*, pkt. 142, [online].

ręce Sieniawskiego i innych dowódców hołd uznając się lennikiem króla polskiego. Obiecał wierność, posiłki wojskowe przeciwko wrogom oraz powtórzenie przysięgi przed posłem królewskim po objęciu władzy w Mołdawii¹. Rumuński historyk, Constantin Rezachevici, na podstawie badań poddał w wątpliwość datę 5 września jako dzień złożenia hołdu proponując jako właściwą 2 września. Słusznie zauważa również, że hołd złożony przez Aleksandra Lăpușeanu był jednym z punktów zwrotnych w relacjach polsko-mołdawskich gdyż po wielu latach ponownie przywracał oficjalną zwierzchność polską nad Mołdawią. Jednakowoż w związku z hegemonią turecką miało to ograniczone znaczenie praktyczne².

W początkach września do Mołdawii pod dowództwem Mateusza Włodka udało się w sumie ponad trzy tysiące jazdy. W wyprawie brał udział także Bernard Pretwicz oraz Iwonia z własną chorągwią. Siły zebrane przez Jan Joldea zostały rozbite pod wsią Șipote przez dowodzącego przednią strażą Pawła Secygniowskiego. Niefortunny gospodar po spotkaniu z Aleksandrem został za próbę przejęcia władzy okaleczony i zesłany do klasztoru. Droga do Suczawy i objęcia tronu stała zatem otworem dla nowego władcy i polskiego lennika³.

Zygmunt August dowiedział się o wydarzeniach w Mołdawii w drodze powrotnej z Prus. Jak przekazuje Łukasz Górnicki: „ (...) Ta nowina bardzo króla zafrasowała i wielce ganił to Sieniawskiemu. Obawiał się bowiem król, żeby tego za zgwałcenie przymierza Turek nie brał sobie...”⁴. Wyrazem tych obaw było nieuznanie hołdu złożonego przez Aleksandra Lăpușeanu w Bakocie⁵. Działania hetmana popierali prohabsburscy senatorowie z Janem Tarnowskim na czele⁶.

Wkroczywszy do Suczawy gospodar Aleksander stanął przed wyzwaniem legitymizacji swojej władzy. Wybór dokonany przez część bojarów przed wkroczeniem do Mołdawii nie miał pełnej mocy prawnej. Dlatego 12 września 1552 roku w Hârlău zorganizowaną uroczystość elekcji i koronacji Aleksandra

1 M. Dogiel, *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae*, t. I, Wilno 1758, s. 618-619; Regest: A. Jabłonowski, *op. cit.*, s. 18; S. Orzechowski, *op. cit.*, s. 134-135; Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 116.

2 C. Rezachevici, *op. cit.*, s. 617-618, 621-622.

3 G. Ureche, *op. cit.*, pkt. 142, [online]; S. Orzechowski, *op. cit.*, s. 133-134, 136; I. Czamańska, *op. cit.*, s. 72; M. Plewczyński, *Wojny i wojskowość...* t. II, s. 119.

4 Ł. Górnicki, *op. cit.*, s. 41

5 A. Dziubiński, *op. cit.*, s. 210.

6 M. Plewczyński, *Wojny i wojskowość...* t. II, s. 120.

IV Lăpușneanu¹ na hospodara. Nowy władca przyjął w tytulaturze zwrot: „z Bożej łaski wojewoda, pan i dziedzic ziemi mołdawskiej”. Chciał w ten sposób podkreślić, że nie jest marionetką króla polskiego lecz potomkiem i kontynuatorem rodu panującego². Drugim krokiem w celu umocnienia władzy był ślub z córką Piotra Raresza, Roksandą, który miał pogodzić Aleksandra z rodem Rareszydów. Maria poślubiła natomiast logofeta Jan Mohylę, któremu urodziła późniejszego hospodara Jeremiego³.

Zygmunt August obawiając się wojny z Turcją i uznania wyprawy Sieniawskiego za element współpracy z Habsburgami wysłał w październiku 1552 roku do sułtana Stanisława Broniewskiego. Król składał skargi na działania Stefana VI, który miał utrudniać dotarcie polskiego posła, Walentego Dembińskiego, do Konstantynopola. Zapewniał także o pragnieniu zachowania pokoju z Turcją, który jest spuścizną po wysiłkach jego ojca i zapowiadał przysłanie w tej sprawie poselstwa⁴. Tak sformułowane pismo zawierające skargi na nieżyjącego już hospodara, mogło być wybiegiem taktycznym mającym usprawiedliwić stronę polską z udziału w zajściach jakie rozegrały się w Mołdawii.

Aleksander musiał dowiedzieć się o reakcji króla Zygmunta Augusta na działania hetmana Sieniawskiego gdyż jesienią 1552 roku wysłał do Wilna poselstwo z prośbą o przyjęcie do łaski i otoczenie opieką. W odpowiedzi król wyraził radość z objęcia przez hospodara władzy. Wyraził nadzieję, że jego rządy będą zupełnie inne niż Eliasza II i Stefana VI. Zapewniał, że posłowie mołdawscy mogą przybywać bez specjalnych glejtów i zawsze będą godnie przyjmowani. Obiecał także Aleksandrowi poparcie u Ferdynanda Habsburga, uwolnienie wszystkich mołdawskich więźniów oraz ukrócenie zajęć granicznych⁵. Widać więc wyraźnie, że Zygmunt August wobec faktów dokonanych nie chciał zrażać przychylnie nastawionego hospodara lecz zachowywał daleko posuniętą ostrożność oczekując wiadomości z Turcji.

Utrzymanie się na tronie mołdawskim nie było możliwe bez uzyskania zatwierdzenia sułtańskiego. Aleksander Lăpușneanu bardzo dobrze to rozumiał dlatego w listopadzie wysłał posłów do Konstantynopola, a sam stanął do walki po stronie tureckiej w Siedmiogrodzie wspierając tym samym zwolenników

1 Aleksander IV Lăpușneanu- hospodar Mołdawii w latach 1552–1561 i 1564–1568.

2 C. Rezachevici, *op. cit.*, s. 623.

3 G. Ureche, *op. cit.*, pkt. 143, [online]; Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 117.

4 I. Corfus, *op. cit.*, nr 81, s. 158-159; S. Orzechowski, *op. cit.*, s. 129; Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 117.

5 *Ibidem*, nr 82, s. 159-162.

powrotu na Węgry Izabeli i Jana Zygmunta Zapolyów. Roztropne postępowanie sprawiło, że Sulejman zatwierdził go na tronie hospodarskim co otwierało nowe możliwości stronie polskiej¹.

Po oddaleniu groźby konfliktu z Turcją Zygmunt August mógł w pełni wykorzystać nadarzającą się okazję i odbudować, przynajmniej częściowo, polskie wpływy w Mołdawii. Postanowiono zrealizować obietnice Aleksandra z Bakoty i przyjąć od niego oficjalną przysięgę hołdowniczą. W kwietniu 1553 roku w celu odnowienia pokoju polsko-tureckiego wysłano do Konstantynopola kasztelana lwowskiego Stanisława Tęczyńskiego². Do Suczawy miał mu towarzyszyć kasztelan bełski Piotr Boratyński³. W instrukcji dotyczącej spraw mołdawskich znajdowały się takie kwestie jak: podziękowania dla Aleksandra za przyjęcie zbiegłych wcześniej bojarów, wezwanie do wierności wobec króla i złożenia nowej przysięgi, przypomnienie zobowiązań hospodara jakie złożył w Bakocie oraz stwierdzenie, że nowy dokument przymierza polsko-mołdawskiego musi zawierać regulacje handlowe i graniczne. Król zobowiązał się do wystawienia analogicznego aktu i zaprzysiężenia przymierza z Mołdawią po dopełnieniu przez Aleksandra zobowiązań, obiecał też schronienie w Polsce na wypadek inwazji tureckiej oraz wsparcie dla jego rządów⁴.

Hospodar złożył na ręce kasztelanów przysięgę 1 czerwca 1553 roku. Natomiast akt na piśmie wystawiony został w Hârlău 22 czerwca. Dokument zawierał szczegółowy opis wydarzeń jakie poprzedziły jego zawarciem, a wśród najważniejszych zapisów była wierność królowi, pomoc przeciwko wrogom, zrzeczenie się pretensji do Pokucia, potwierdzenie przywilejów wydanych polskim kupcom przez poprzednich hospodarów oraz kwestie regulacji sporów granicznych⁵.

Na przełomie lipca i sierpnia 1553 roku do Krakowa wysłany został Vascan Mohyla. Miał odebrać od króla potwierdzenie przymierza oraz stosowną przysięgę. Ofiarował Zygmuntowi Augustowi w prezencie konia i przynosił

1 C. Rezachevici, *op. cit.*, s. 623-624; Z. Spieralski, *op. cit.*, s. 117.

2 Stanisław Tęczyński h. Topór- ur. 1514 r. zm. 1560 r., kasztelan lwowski, wojewoda sandomierski, krakowski, starosta lubelski i brzeski, bliski współpracownik króla Zygmunta Augusta; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. IX, Lipsk 1842, s. 68.

3 Piotr Boratyński h. Korczak- ur. 1509 r. zm. 1558 r., kasztelan przemyski, kasztelan bełski, dworzanin królewski i podstarości krakowski, przemawiał na sejmie przeciwko małżeństwu króla z Barbarą Radziwiłłówną; W. Pociecha, *Boratyński Piotr*, PSB, t. II, Kraków 1936, s. 310-311.

4 I. Corfus, *op. cit.*, nr 83, s. 162-166.

5 *Ibidem*, nr 84, s. 166-177; A. Dziubiński, *op. cit.*, s. 209-210.

cenne informacje. Aleksander ostrzegał przed intrygami Eliasza Raresza i skarżył się na Dymitra Wiśniowieckiego, który spiskował przeciwko niemu. Prosił o pożyczkę na spłatę haraczu dla Turcji z którym zalegał jeszcze Stefan VI. Poseł przekazał również wieści, że najmłodszy z braci, Konstantyn Raresz, czyni starania o tron mołdawski obiecując sułtanowi wyższą daninę. Przestrzegał przed działaniami samego sułtana który gromadził armię¹. Obawy związane z Sulejmanem były wówczas bezpodstawne gdyż 1 sierpnia Stanisławowi Tęczyńskiemu udało się odnowić pokój polsko-turecki² co ostatecznie rozwiało wątpliwości króla. Poseł mołdawski otrzymał stosowne dokumenty przymierza 19 sierpnia a dzień później Zygmunt August i senatorowie złożyli przysięgę jego przestrzegania³. Wydarzenie to pozwoliło umocnić relacje polsko-mołdawskie i ostatecznie zamykało serię wypadków związanych z polską interwencją i osadzeniem na tronie hospodarskim Aleksandra IV Lăpușneanu.

Próbując dokonać podsumowania konsekwencji jakie niosła za sobą wyprawa wojsk polskich do Mołdawii w 1552 roku trzeba podzielić je na dwie grupy. Pierwsza z nich odnosi się do kwestii wewnętrznych i zmian jakie w jej wyniku zachodziły. Natomiast druga dotyczy uwarunkowań międzynarodowych i wyniesionych korzyści.

Działania podjęte przez hetmana Mikołaja Sieniawskiego bez porozumienia z królem były całkowicie samowolne i podważały prawo monarchy do kreowania polityki zagranicznej. Zwołanie narady w Jarmolińcach i zaproszenie na nią biskupa oraz starostę kamienieckich miało stworzyć wrażenie kolegialności podejmowanych decyzji. Ostatecznie jednak decydujący głos i odpowiedzialność spadała na dowodzącego wojskiem hetmana polnego koronnego. Świadczyło to również o słabnącej kontroli Zygmunta Augusta nad postępowaniem kresowych możnowładców. Na tej płaszczyźnie można zatem obserwować zmiany zachodzące w stosunku do czasów Zygmunta Starego gdy niedopuszczalne były tego typu działania. Dodatkowo przyjęcie przez Sieniawskiego hołdu od Aleksandra Lăpușneanu bez specjalnych plenipotencji królewskich tworzyło niebezpieczny precedens, który mógł się przyczynić do ugruntowania w późniejszym okresie hetmańskiego prawa do prowadzenia

1 I. Corfus, *op. cit.*, nr 83, s. 162-166.

2 Kołodziejczyk D., *Ottoman- Polish Diplomatic Relations (15th-18th Century). An Annotated Edition of 'ahdnames and other documents*, Leiden-Boston-Köln 2000, dok. nr 15, s. 234-237.

3 I. Corfus, *op. cit.*, nr 87-89, s. 183-189.

polityki wobec południowych sąsiadów. Wyprawa ośmieliła także innych możnowładców do podjęcia podobnych kroków. Otworzyła drogę działania Dymitrowi Wiśniowieckiemu czy Olbrachtowi Łaskiemu rozpoczynając okres tzw. *awantur mołdawskich*.

Interwencja pomimo odniesionego sukcesu nie wzbudziła entuzjazmu króla obawiającego się konfliktu z Turcją. Zygmunt August miał zganić Sieniawskiego za samowolną akcję na co urażony hetman zareagował złożeniem na dwa lata buławy¹. Mimo wszystko wsparcie udzielone Aleksandrowi Lăpușneanu przyniosło Polsce korzyści w wymiarze zewnętrznym. Osadzenie w Suczawie przychylnie nastawionego hospodara pozwalało na zabezpieczenie permanentnie niespokojnej granicy. Odbudowanie polskich wpływów w Mołdawii nie mogło równać się z sytuacją w poprzednich okresach bowiem zależność tego państwa od Turcji była wówczas niepodważalna. Król celowo zwlekał z oficjalnym przyjęciem hołdu hospodara czekając na reakcję sułtana i odnowienie pokoju polsko-tureckiego. Dopiero po jego zawarciu zdecydował się na przywrócenie związku lennego z Mołdawią. Miał on wyraz bardziej teoretyczny i symboliczny gdyż głównym suwerenem Aleksandra IV pozostawał Sulejman Wspaniały. Ponowne związanie Mołdawii z Polską dawało natomiast pewien prestiż oraz możliwość dużo lepszej współpracy polityczno-gospodarczej.

Ważną rolę w omawianych wydarzeniach odegrał sam hospodar, który bardzo roztropnie podjął szybkie działania mające na celu uzyskanie zatwierdzenia sułtańskiego. Jego udział w walkach z Habsburgami w Siedmiogrodzie oraz wsparcie udzielane Izabeli i Janowi Zygmuntowi Zapolyom pozwoliły mu zjednać sobie przychylność zarówno Sulejmana jak i Zygmunta Augusta. Królowi odpowiadała forma przenikania się wpływów polsko-tureckich w Mołdawii oraz istniejący stan podwójnej zależności lennej. Sytuacja ukształtowana w 1552 roku nie trwała jednak zbyt długo gdyż surowe rządy Aleksandra Lăpușneanu charakteryzujące się centralizacją władzy i osłabieniem opozycji sprawiły, że bojarzy zaczęli szukać nowego pretendenta do tronu hospodarskiego. Wtedy na arenie politycznej pojawił się Jan Jakub Heraklides², który pozyskawszy pomoc Habsburgów oraz polskiego możnowładcy, Olbrachta Łaskiego, postawił objąć władzę w Suczawie. Tym samym sukces odniesiony przez Sieniawskiego został poważnie zagrożony a

1 D. Milewski, *op. cit.*, s. 46.

2 Jan II Jakub Heraklides- hospodar Mołdawii w latach 1561–1563.

jedna z omówionych wyżej negatywnych konsekwencji jego działań stawała się rzeczywistością.

Bibliografia

Źródła:

- Bielski M., *Kronika polska*, wyd. K. J. Turowski, t. II, Sanok 1856.
- Corfus I., *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea*, București 1979.
- Costin M., *Latopis ziemi moldawskiej i inne utwory historyczne*, tłum. I. Czamańska, Poznań 1998.
- Dogiel M., *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae*, t. I, Wilno 1758.
- Górnicki Ł., *Dzieje w koronie polskiej*, wyd. K. J. Turowski, Sanok 1855.
- Grabowski A., *Starożytności historyczne polskie*, t. II, Kraków 1840.
- Jabłonowski A., *Sprawy wołoskie za Jagiellonów. Akta i listy*, Warszawa 1878.
- Kołodziejczyk D., *Ottoman- Polish Diplomatic Relations (15th-18th Century). An Annotated Edition of 'ahdnames and other documents*, Leiden-Boston-Köln 2000.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J. N. Bobrowicz, t. IX, Lipsk 1842.
- Orzechowski S., *Kroniki polskie*, wyd. K. J. Turowski, Sanok 1856.
- Ureche G., *Letopisețul țării Moldovei, de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor carea scrie de la Dragoș vodă până la Aron vodă*, [online], [dostęp: 15.04.2014], dostępny w Internecie: http://ro.wikisource.org/wiki/Letopise%C8%9Bul_%C8%9B%C4%83r%C3%A2i_Moldovei,_de_c%C3%A2nd_s-au_desc%C4%83lecat_%C8%9B

Opracowania:

- Borzemski A., *Sprawa pokucka za Aleksandra*, „Przegląd Powszechny”, t. 24, Kraków 1889, s. 169-186, 361-380.
- Czamańska I., *Moldawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*, Poznań 1996.
- Czołowski A., *Początki Moldawii i wyprawa Kazimierza Wielkiego r. 1359*, „Kwartalnik Historyczny”, R. 4, Lwów 1890, s. 258-285.

Czołowski A., *Sprawy wołoskie w Polsce do 1412 roku*, „Kwartalnik Historyczny”, R. 4, Lwów 1891, s. 569-598.

Cynarski S., *Zygmunt August*, Warszawa 1998.

Czamańska I., *Wiśniowieccy. Monografia rodu*, Poznań 2007.

Demel J., *Historia Rumunii*, Warszawa 1986.

Dworzaczek W., *Hetman Jan Tarnowski. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego*, Warszawa 1985.

Dziubiński A., *Stosunki dyplomatyczne polsko-tureckie w latach 1500-1572 w kontekście międzynarodowym*, Wrocław 2005.

Lewicki A., *Król Jan Olbracht o klęsce bukowińskiej r. 1497*, „Kwartalnik Historyczny”, R.VII, Lwów 1893, s. 1-15.

Lulewicz H., *Protasewicz Walerian*, Polski Słownik Biograficzny, t. XXVIII, Kraków 1984-1985.

Milewski D., *Moldawia w orbicie wpływów polskich (1552-1572)*, [w:] *Spotkania polsko-mołdawskie. Księga poświęcona pamięci Profesora Janusza Solaka*, pod red. M. Kosienkowskiego, Lublin 2013.

Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992.

Obertyński Z., *Legenda jazłowiecka*, „Studia źródłoznawcze”, R. VIII, Warszawa 1963.

Plewczyński M., *Sieniawski Mikołaj*, Polski Słownik Biograficzny, t. XXXVII, Kraków 1996-1997.

Plewczyński M., *Wojny i wojskowość polska XVI wieku*, t. II, Zabrze 2012.

Pociecha W., *Boratyński Piotr*, Polski Słownik Biograficzny, t. II, Kraków 1936.

Prochaska A., *Sprawy wołoskie w wieku XV*, „Przewodnik Naukowy i Literacki”, Lwów 1888, s. 787-796, 901-912, 1006-1016, 1057-1073.

Pułaski K., *Szkice i poszukiwania historyczne*, t. III, Kraków 1906.

Rezachevici C., *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova a. 1324 - 1881*, Vol. I, București 2001.

Spierski Z., *Awantury mołdawskie*, Warszawa 1967.

Stoicescu N., *Dicționar al mărilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București 1971.

Tomczak A., *Pretwicz Bernard*, Polski Słownik Biograficzny, t. XXVIII,